

тощо. Вказане також виступить умовою для поліпшення інноваційного та інвестиційного клімату в Україні.

1. Иохин В.Я. Экономическая теория : учебник. Москва: Юристъ, 2006. 681 с.
2. Экономическая теория : политэкономия : учебник [В. Д. Базилович, Е. С. Базилович, Н. И. Гражевская]; под ред. В. Д. Базиловича. Москва: Рыбари; К. : Знання, 2009. 870 с.
3. Єфіменко С. А. Соціально-філософські основи бізнесу у контексті сучасного громадянського суспільства: дис. ... канд. філос. наук. Одеса, 2016. 223 с.
4. Єфіменко С. А. Формування партнерської взаємодії бізнесу та влади у контексті формування підприємництва в Україні. *Scientific Journal «ScienceRise»*. 2015. № 10 (15). С. 52-55.
5. Єфремова К. В. Державна політика та електронний бізнес в Україні. *Право та інновації*. 2015. № 1. С. 50-54.
6. Воробйова О. П. Впровадження електронного бізнесу в Україні: державно-управлінський аспект: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2013. 20 с.
7. Ситник І. П., Головіна А. В. Електронний бізнес і його розвиток в Україні. *Молодий вчений*. 2016. № 2. С. 79-82.

Орел Юрій Вікторович,
завідувач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

ВИДИ ПОКАРАНЬ ЗА РУСЬКОЮ ПРАВДОЮ

Застосування покарання є захистом суспільства від протиправних дій особи, яка вчинила злочин. Покарання з'являється вже з перших зачатків організованого співжиття і застосовується на всіх історичних щаблях розвитку суспільства. Інтенсивність застосування покарань залежить від рівня цивілізованості суспільства. Початок розвитку кримінального права України та його інститутів, зокрема інституту призначення покарання необхідно пов'язувати із прийняттям першого, кодифікованого акту – короткої редакції «Руської Правди» та введенням у Київській Русі християнства (X-XI століття), оскільки саме в цей період Київська Русь набуває усіх ознак держави та з'являються перші письмові згадки про посилення відповідальності особи за вчинення нею злочинів [1].

Руська Правда не закріплювала ніякої системи злочинів і знала лише два їх види: проти особи і проти власності. У цій законодавчій пам'ятці злочини називалися «образою», під якою розуміли будь-яке правопорушення проти суспільного ладу, що виявилось насамперед у нанесенні потерпілому фізичної, матеріальної або моральної шкоди. Не мала вона також і розвиненої

системи покарань. Найдавнішою формою покарання була кровна помста злочинцю з боку потерпілого або його родичів. У часи Руської Правди помста спочатку обмежується (ст. 1 Короткої Правди), а потім забороняється зовсім (ст. 2 Просторової Правди) [2].

Переважним видом покарання згідно з Руською Правдою було грошове стягнення з майна злочинця, яке складалося з двох частин: одна частина вилучалася на користь князя (штраф), а друга – як компенсація за заподіяний злочином збиток – надходила потерпілій стороні, а саме: за вбивство – «віра» (на користь князя) і «головництво» (родичам потерпілого), за інші злочини – «продаж» (князеві) і «урок» (потерпілому) [3, с. 15].

Метою покарання було насамперед відшкодування збитків потерпілому та його родичам, а також поповнення державної казни. Не можна заперечувати і такої, ще слабо вираженої мети, як відплата. Право відкрито проголошувало у формі станових привілеїв класовий характер покарання. Посягання на життя, честь і майно феодалів каралося суворіше, ніж посягання на життя, честь і майно простих вільних людей давньоруського суспільства.

Тяжким покаранням у вигляді грошового стягнення була «віра» – грошовий штраф у 40 гривень, який стягувався на користь князя за вбивство вільної людини. Це була величезна сума, непосильна для простої людини (досить сказати, що князівський кінь оцінювався в 3 гривні). Подвійна «віра» в розмірі 80 гривень накладалася за вбивство «князівських мужів» (статті 19, 22, 23 Короткої Правди, ст. 3, 12 Просторової Правди), що є наочною ілюстрацією існування привілеїв, посиленого захисту життя представників класу феодалів [2].

Підтвердженням зазначеного вище є ст. 89 Просторової Правди, яка передбачала відповідальність за вбивство холопа чи раба. У цьому випадку «віра» не сплачувалася. Хазяїну холопів, який втратив своє майно, сплачувався «урок», а князю – «продаж». Тут мається на увазі вбивство чужого холопа, оскільки вбивство хазяїном власного холопа не вважалося злочином.

За вбивство вільної жінки стягувався штраф у розмірі 20 гривень (ст. 88 Просторової Правди). На думку деяких учених, це можна пояснити тим, що на Русі, як і в будь-якому феодальному суспільстві, було узаконено нерівне становище жінки. Існує також думка, згідно з якою за вбивство жінки судили, як і за вбивство чоловіка. Якщо жінка теж була винна (наприклад, сама брала участь у бійці), то штраф за її вбивство зменшувався до половини віри [2].

Просторова Правда передбачала сплату верв'ю так званої «дикої віри» – штрафу, який спільно сплачували члени верві за вбивство, вчинене на її території, коли вбивця був невідомий або верв не хотіла його видавати. Родичам убитого надавалася грошова винагорода, яка називалася «головництвом».

За вчинення таких злочинів, як відсікання ноги, руки, носа, виколування очей, стягувалася «полу віра», тобто штраф у розмірі 20 гривень (статті 27,

88 Просторової Правди).

Руська Правда передбачала і такий вид покарання, як «продаж» – грошовий штраф, котрий стягували зі злочинця на користь князя за вчинення інших злочинів проти особи, а також за більшість майнових злочинів. Потерпілий одержував грошове відшкодування – «урок» [2].

Одним із найбільш суворих покарань, за Руською Правдою, був так званий «потік і розграбування». Цей вид покарання призначався за три види злочинів: убивство в розбої, конокрадіство, підпал будинку і гумна (статті 7, 35, 83 Просторової Правди). Це покарання виражалося у тому, що злочинець, у якого конфісковували все майно («розграбування»), виганявся разом із жінкою і дітьми з общини («потік»), що в тих умовах прирікало вигнаних на загибель, а можливо, і на перехід у положення рабів [4, с. 72, 123; 5, с. 15].

Як вказував М.Ф. Володимирський-Буданов, один з видів потоку – перетворення злочинців на князівських рабів – застосовувався також за татьбу при неспроможності винного сплатити грошовий штраф [6, с. 328].

З приводу цього О.О. Тимофєєва зазначає, що продаж у холопство здійснювався насамперед для забезпечення сплати штрафу, оскільки у ст. 111 Руської Правди говориться про відпрацювання боргу, яке не приводить до стану повного холопства у випадку неповернення боржником грошової позички. Разом з цими вона припускає, що продаж у холопство міг відбуватися з метою притягнення боржника до відповідальності за несплату штрафу, а також за ухилення від виконання покарання у виді штрафу [4, с. 72, 123; 7, с. 37-38].

Смертна кара, тілесні й калічицькі покарання не були притаманні найдавнішим системам руського права. Вони виникли насамперед у практиці церковних судів [2].

1. Адекватність призначення покарань [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://otherreferats.allbest.ru/law/00176920_0.html.

2. Політична і судова система Київської Русі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://hist.bobrodobro.ru/20256>.

3. Колосов А.С. Ответственность за уклонение от отбывания наказаний, не связанной с изоляцией осужденного от общества: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Колосов Антон Сергеевич. – М., 2005. – 209 с.

4. Российское законодательство X-XX веков. В девяти томах. Т. 1. Законодательство Древней Руси / Отв. ред. тома В.Л. Янин; под общ. ред. О.И. Чистякова. – М.: Юрид. лит., 1984. – 432 с.

5. Вишневская Н.И. Исправление осужденных к лишению свободы: вопросы теории и практики: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Вишневская Наталья Ивановна. – Челябинск, 2006. – 181 с.

6. Владимирский-Буданов М.Ф. Обзор истории русского права / М. Ф. Владимирский-Буданов. – Ростов-на-Дону: Изд-во Феникс, 1995. – 640 с.

7. Тимофеева Е.А. Уголовно-правовые средства реагирования на уклонение (злостное уклонение) от отбывания наказания: проблемы дифференциации ответственности и законодательной техники: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Тимофеева Елена Алексеевна. – Ярославль, 2008. – 227 с.